

Exam. Code : 214903

Subject Code : 4038

M.A. Music (Vocal) 3rd Semester

SCIENTIFIC STUDY OF INDIAN MUSIC

Paper-IX

Time Allowed—3 Hours] [Maximum Marks—100

Note :—Attempt any **Five** questions. Q. No. 1 is compulsory and all the questions carry equal marks.

1. Write objective type answers :

- (1) What is the importance of Music-listening ? Write in one line.
- (2) Is music-appreciation necessary for students, why ? Give one reason.
- (3) Give one example of Imitation in the context of Indian classical music, while learning.
- (4) Give one example of Harmony.
- (5) Give one example of Melody.
- (6) Which laya of Taal is meant for Tarana ?
- (7) Give one example of usage of Mathematics in Music.
- (8) Larynx is situated in which part of the body ?

- (9) What is the relation between Music and Physics ?
 - (10) Why Voice-Culture is important for Music learners ?
 - (11) Does mood of an artist affect his performance on the stage ? Site one example.
 - (12) What is Musicology ?
 - (13) How does the environment affect the learning process of a Music student ?
 - (14) In which laya Maseetkhani Gat is played ?
 - (15) In which laya Rajakhani Gat is played ?
 - (16) How the intonation of Rishabh Swar is done in Raag Bhairav ?
 - (17) Give an example of creativity in Indian Music.
 - (18) Does Music has some relation with therapeutic effects on human body ? Give one example.
 - (19) How many vocal cords are there in a human body ?
 - (20) What is the role of 'Laya' in Dhrupad' Gayan Shailly ?
2. What is Music Appreciation ? Write in detail.
 3. Write in detail about Harmony.

4. How the role of laya is important for different Khayal Shailies ?
5. What is voice-culture and its relevance ?
6. Does listening Music helps in the learning also ? Write in one line.
7. What is the role of expression for a Music performance ?
8. Write in detail the relation of Music with other allied sciences.

(Punjabi Version)

ਨੋਟ : ਕੋਈ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

1. ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲਿਖੋ :
 - (1) ਇੱਕ ਪੰਕਤੀ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਸਰਵਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਲਿਖੋ।
 - (2) ਕੀ 'ਸੰਗੀਤ ਰਸ ਅਨੁਭੂਤੀ' ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ? ਕਿਉਂ ? ਇਕ ਕਾਰਨ ਦੱਸੋ।
 - (3) ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਨੁਕਰਣ ਕਰਣ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ ਲਿਖੋ।
 - (4) ਹਾਰਮੋਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਲਿਖੋ।
 - (5) ਮੈਲੋਡੀ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਲਿਖੋ।
 - (6) ਤਰਾਨਾ ਗਾਉਣ ਲਈ ਤਾਲ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਲੈਅ ਸਹੀ ਹੈ ?

- (7) ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਗਣਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਲਿਖੋ।
- (8) ਲੈਰਿੰਕਸ (Larynx) ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਹੜੇ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹੈ ?
- (9) ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ?
- (10) ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਕੰਠ-ਸੰਸਕਾਰ ਕਿਉਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ?
- (11) ਕੀ ਇੱਕ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਮਨੋ-ਸਥਿਤੀ ਉਸਦੇ ਮੰਚ-ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ? ਇਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਉ।
- (12) ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?
- (13) ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?
- (14) ਮਸੀਤਖਾਨੀ ਗਤ ਕਿਸ ਲੈਅ ਵਿੱਚ ਵਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?
- (15) ਰਜ਼ਾਖਾਨੀ ਗਤ ਕਿਸ ਲੈਅ ਵਿੱਚ ਵਜਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?
- (16) ਭੈਰਵ ਰਾਗ ਦਾ ਰਿਸ਼ਭ ਸਵਰ ਦਾ ਲਗਾਵ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?
- (17) ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਸੰਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਉ।
- (18) ਮਾਨਵ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਚਕਿਤਸਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਉ।
- (19) ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਵੋਕਲ ਕੋਰਡ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?
- (20) ਧਰੁਪਦ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਲੈਅ ਦਾ ਕੀ ਮਹੱਤਵ ਹੈ ?

2. ਸੰਗੀਤ ਰਸ-ਅਨੁਭੂਤੀ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਲਿਖੋ।
3. ਹਾਰਮੋਨੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਲਿਖੋ।
4. ਖਿਆਲ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਦੇ ਲਈ ਲੈਅ ਦਾ ਕੀ ਮਹੱਤਵ ਹੈ ?
5. ਕੰਠ-ਸੰਸਕਾਰ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਲਿਖੋ।
6. ਸੰਗੀਤ ਸੁਨਣਾ, ਸੰਗੀਤ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਲਿਖੋ।
7. ਸੰਗੀਤ-ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮਨੋਭਾਵ ਅਤੇ ਭਾਵਾਭਿਅਕਤ ਦਾ ਕੀ ਸਥਾਨ ਹੈ ?
8. ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਅਲਾਈਡ ਵਿਗਿਆਨ ਨਾਲ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ? ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਲਿਖੋ।

(Hindi Version)

ਸੂਚਨਾ :— ਕੋਈ ਧਾਂਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 अनिवार्य है। सभी प्रश्नों के अंक समान हैं।

1. मरुनिष्ठ टाईप प्रश्न का उत्तर लिखिए :-

- (1) एक पंक्ति में संगीत-श्रवण का महत्व लिखें।
- (2) क्या संगीत-रसानुभूति संगीत के विद्यार्थियों के लिए आवश्यक है ? क्यों ? एक कारण लिखें।
- (3) संगीत सीखते हुए अनुकरण करने का एक उदाहरण लिखें।
- (4) 'हार्मनी' का एक उदाहरण लिखें।

- (5) 'मैलोडी' का एक उदाहरण लिखें।
- (6) तराना गाने के लिए ताल की कौन सी लय सही है ?
- (7) संगीत में गणित के प्रयोग का एक उदाहरण दें।
- (8) लैरीक्स, शरीर के कौन से भाग में स्थित है ?
- (9) संगीत और भौतिक विज्ञान में क्या संबंध है ?
- (10) संगीत सीखने वालों के लिए कण्ठ-संस्कार क्यों महत्वपूर्ण है ?
- (11) क्या एक कलाकार की मनःस्थिति उनके मंच-प्रदर्शन को प्रभावित करती है ? एक उदाहरण लिखें।
- (12) संगीत शास्त्र से आप क्या समझते हैं ?
- (13) संगीत विद्यार्थी के सीखने की प्रक्रिया पर वातावरण का क्या प्रभाव होता है ?
- (14) मसीतखानी गत किस लय में बजाई जाती है ?
- (15) रज़ाखानी गत किस लय में बजाई जाती है ?
- (16) भैरव राग में ऋषभ स्वर का लगाव कैसे होता है ?
- (17) हिन्दुस्तानी संगीत में संरचनात्मकता का एक उदाहरण दें।
- (18) मानव शरीर पर संगीत के चिकित्सीय प्रभाव का एक उदाहरण लिखें।
- (19) मानव शरीर में कितने कण्ठ-स्नायु हैं ?
- (20) ध्रुपद गायन शैली में लय का क्या महत्व है ?

2. संगीत-रसानुभूति से आप क्या समझते हैं ? सविस्तार लिखें।
3. 'हार्मनी' के विषय में विस्तारपूर्वक लिखें।
4. विभिन्न ख्याल शैलियों के लिए लय का क्या महत्व है ?
5. कण्ठ-संस्कार को परिभाषित करते हुए संगीत के महत्व के विषय में लिखें।
6. संगीत श्रवण, संगीत सीखने में कैसे सहायक है ? विस्तारपूर्वक लिखें।
7. संगीत-प्रदर्शन में भावाभिव्यक्ति का क्या स्थान है ?
8. संगीत का संबंध विज्ञानों से क्या संबंध है ? विस्तारपूर्वक लिखें।

Exam. Code : 214903

Subject Code : 4039

M.A. Music (Vocal) 3rd Semester

MUSIC AS A COMMERCIAL ART

Paper-X

Time Allowed—3 Hours]

[Maximum Marks—100

Note :— Question No. 1 is compulsory to attempt. Do any **five** questions from **eight**. All questions carry equal marks.

1. **All** questions are compulsory to attempt :

- (1) AIR was established in which year ?
- (2) Write the use of microphone in Public Performance.
- (3) What do you mean by sound composing ?
- (4) Write method of Recording Dummy.
- (5) A compact disc is made of which material ?
- (6) Write **two** principles of preparing folk orchestra of Punjab.
- (7) Define Thematic Music.
- (8) What do you understand by film music ?

- (9) Write the meaning of multimedia.
 - (10) Define Mixing.
 - (11) Define Editing.
 - (12) Name the first Raag of Sri Guru Granth Sahib.
 - (13) Write two merits of commercialization of music.
 - (14) What is the name of popular programme of DD Bharti based on Indian Classical Music ?
 - (15) Name any two folk instruments of Punjab.
 - (16) What do you mean by music as a commercial art ?
 - (17) Define voice culture.
 - (18) What is the full form of H.M.V.
 - (19) Write impact of Globalization on popular music.
 - (20) Write two methods of teaching music with the help of Audio-video aids.
2. Evaluate the role of computer in music in detail.
 3. What is the scope of Job Avenues in Indian Music ?
 4. How far the Audio video Aids is helpful in teaching vocal music ?

5. Evaluate the role of AIR in promoting Hindustani Vocal Music.
6. 'Multimedia is playing a significant role in promoting Indian Classical Music'. Support this statement.
7. What are the main principles of preparing folk orchestra of Punjab ?
8. What do you mean by Thematic Music ? Discuss its basic principles.

(Punjabi Version)

ਨੋਟ :— ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 1 ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਅੱਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

1. ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ :
- (1) ਏ. ਆਈ. ਆਰ. ਕਿਸ ਸਾਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ?
- (2) ਜਨਤਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮਾਈਕ੍ਰੋਫੋਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਿਖੋ।
- (3) ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (4) ਡੀਮੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਦੇ ਢੰਗ ਲਿਖੋ।
- (5) ਕਾਮਪੈਕਟ ਡਿਸਕ ਕਿਸ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?

- (6) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲੋਕ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਦੋ ਸਿਧਾਂਤ ਲਿਖੋ।
- (7) ਥੀਮੈਟਿਕ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (8) ਫਿਲਮ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?
- (9) ਮਲਟੀ ਮੀਡੀਆ ਦਾ ਮਤਲਬ ਲਿਖੋ।
- (10) ਮਿਕਸਿੰਗ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (11) ਸੰਪਾਦਨ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (12) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਰਾਗ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।
- (13) ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਵਪਾਰੀਕਰਨ ਦੇ ਦੋ ਗੁਣ ਲਿਖੋ।
- (14) ਭਾਰਤੀ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਡੀਡੀ ਭਾਰਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ ?
- (15) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋ ਲੋਕ ਵਾਦਯੰਤਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।
- (16) ਇੱਕ ਵਪਾਰਕ ਕਲਾ ਵਜੋਂ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?
- (17) ਆਵਾਜ਼ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (18) ਐਚ. ਐਮ. ਵੀ. ਦਾ ਪੂਰਾ ਰੂਪ ਕੀ ਹੈ ?
- (19) ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਿਖੋ।
- (20) ਆਡੀਓ ਵੀਡੀਓ ਏਡਜ਼ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਾਉਣ ਦੇ ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਲਿਖੋ।

2. ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ।
3. ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇ-ਖੇਤਰ ਕੀ ਹੈ ?
4. ਮੁਖਰ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਵਿੱਚ ਆਡੀਓ ਵੀਡੀਓ ਏਡਜ਼ ਕਿੰਨੀਆਂ ਮਦਦਗਾਰ ਹਨ ?
5. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਮੁਖਰ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਏ. ਆਈ. ਆਰ. ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ।
6. 'ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਭਾਰਤੀ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਸ ਕਥਨ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰੋ।
7. ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲੋਕ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀ ਹਨ ?
8. ਥੀਮੈਟਿਕ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਇਸਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

(Hindi Version)

ਨੋਟ :— ਪ੍ਰश्न संख्या 1 अनिवार्य है। आठ प्रश्नों में से कोई पांच प्रश्न करें। सभी प्रश्नों के समान अंक हैं।

1. सभी प्रश्न अनिवार्य हैं :
 - (1) ए.आई.आर. किस वर्ष स्थापित किया गया था ?
 - (2) सार्वजनिक प्रदर्शन में माइक्रोफोन का उपयोग लिखें।
 - (3) ध्वनि रचना से आपका क्या अभिप्राय है ?

- (4) डमी रिकॉर्डिंग की विधि लिखें।
- (5) कॉम्पैक्ट डिस्क किस सामग्री से बनाई जाती है ?
- (6) पंजाब का लोक ऑर्केस्ट्रा तैयार करने के दो सिद्धांत लिखें।
- (7) थीमैटिक संगीत को परिभाषित करें।
- (8) फिल्म संगीत से आप क्या समझते हैं ?
- (9) बहु मीडिया का अर्थ लिखें।
- (10) मिश्रण को परिभाषित करें।
- (11) संपादन को परिभाषित करें।
- (12) श्री गुरुग्रंथ साहिब के पहले राग का नाम लिखें।
- (13) संगीत के व्यावसायीकरण के दो गुण लिखें।
- (14) भारतीय शास्त्रीय संगीत पर आधारित डीडी भारती के लोकप्रिय कार्यक्रम का नाम क्या है ?
- (15) पंजाब के किन्हीं दो लोक वाद्ययंत्रों का नाम लिखें।
- (16) एक वाणिज्यिक कला के रूप में संगीत से आपका क्या अभिप्राय है ?
- (17) आवाज संस्कृति को परिभाषित करें।
- (18) एचएमवी का पूरा रूप क्या है ?
- (19) लोकप्रिय संगीत के वैश्वीकरण के प्रभाव लिखें।
- (20) ऑडियो वीडियो एड्स की मदद से संगीत शिक्षण की दो विधियाँ लिखें।

2. संगीत में कंप्यूटर की भूमिका का विस्तार से मूल्यांकन करें।
3. भारतीय संगीत में नौकरी के अवसरों का विषय क्षेत्र क्या है ?
4. मुखर संगीत को पढ़ाने में ऑडियो वीडियो एड्स कितने सहायक हैं ?
5. हिंदुस्तानी मुखर संगीत को बढ़ावा देने में ए.आई.आर. की भूमिका का मूल्यांकन करें।
6. 'मल्टीमीडिया भारतीय शास्त्रीय संगीत को बढ़ावा देने में महत्वपूर्ण भूमिका निभा रहा है।' इस कथन का समर्थन करें।
7. पंजाब का लोक ऑर्केस्ट्रा तैयार करने के मुख्य सिद्धांत क्या हैं ?
8. थीमैटिक संगीत से आपका क्या अभिप्राय है ? इसके बुनियादी सिद्धांतों पर चर्चा करें।